

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кафедра всесвітньої історії

Дипломна робота
(магістра)
з теми
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ В ІСПАНІЇ У КІНЦІ ХХ –
ПЕРШІ ДЕСЯТИЛІТТЯ ХХІ СТ.

Виконала: студентка 2 курсу,
Групи Ist1-M22
Історичного факультету
(денна форма навчання)
Спеціальності 014 Середня освіта «Історія»
Єпіфанова Олександра Олександрівна

Науковий керівник: Степанков В. С., доктор історичних наук, професор

Рецензент: _____

(прізвище та ініціали, науковий ступінь, учене звання)

Кам'янець-Подільський

2023

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА Й МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	10
1.1. Історіографія проблеми.....	10
1.2. Огляд джерельної бази.....	17
1.3. Методологічні засади дослідження.....	21
РОЗДІЛ 2 РЕКОНФІГУРАЦІЯ ОСВІТНІХ СЕГМЕНТІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ШКІЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ.....	27
2.1. Створення правових підвалин освіти та розбудова її структурних рівнів ...	27
2.2. Особливості системи організації та управління освітою	33
2.3. Кадрове забезпечення шкільного освітнього процесу	37
РОЗДІЛ 3 ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ШКІЛЬНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ	41
3.1. Метаморфози нормативно-правової бази в історичній освіті.....	41
3.2. Формування концепції історичної освіти та її втілення у навчальні програми	48
3.3. Характеристика шкільних підручників.....	55
РОЗДІЛ 4 РОЗБУДОВА УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ МОДЕЛІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ.....	63
4.1. Розробка законодавчої бази та структурно-функціональні зміни університетської системи.....	63
4.2. Сучасний стан вивчення історії.....	69
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	85

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

«Бакалавріат» – освітня ланка необов’язкової старшої школи, призначена для учнів від 16 до 18 років, які закінчили обов’язкову середню школу, навчання включало два академічні курси.

«Ліценціат» – вчений ступінь, який отримували студенти в Іспанії до реструктуризації університетської системи, після завершення п’ятирічного навчання.

«Нова епоха» – це історичний період від XV до XVIII ст.

«Сучасна епоха» – це історичний період від XVIII ст. до сьогодення.

«Католицькі монархи» – період правління Фердинанда II Арагонського та Ізабелли I Кастильської, які об’єднали корони Кастилії та Арагону.

Антична епоха – це історичний період, що тривав від 3 тис. до н.е. до 476 р.

Загальні (обов’язкові) предмети – предмети, що забезпечували базову підготовку учнів і були обов’язковими.

ІСРП – Іспанська соціалістична робітничка партія.

Модальність – це напрямок або варіант в «бакалавріаті», який учень обирав на основі своїх інтересів. Кожна модальність передбачала специфічний набір предметів та підходів до навчання і орієнтована на розвиток конкретних навичок та знань у певній галузі.

н.п. – навчальна програма.

н.р. – навчальні роки.

НП – Народна партія.

Обов’язкова середня школа – це етап середньої освіти, що складався з чотирьох курсів, які зазвичай вивчалися у віці від 12 до 16 років.

Освітня ланка – це конкретний етап чи рівень, що входить до загальної структури системи освіти.

Первісні часи – це історичний період від 2,5 млн. до 3 тис. до н.е.

Предмети, що стосуються конкретної (спеціальної) модальності – предмети, що дозволяли заглибитися в обрану модальність (напрямок), деякі з них були загальними.

р.п. – роки прем'єрства.

Середньовічна епоха – це історичний період від V до к. XIV ст.

Факультативні предмети – предмети, що запроваджувалися автономними спільнотами й її освітніми центрами (школами).

ВСТУП

Актуальність теми. Вивчення досвіду Королівства Іспанії за останні три десятиліття у розбудові історичної освіти є надзвичайно важливим, бо цей період характеризувався значущими соціальними, економічними та політичними змінами. Відмітимо, що країна пережила співзвучні з Україною події – крах політичного режиму і переосмислення досвіду та пошук векторів розвитку. Іспанія, як і Україна, обрала демократичний шлях, інтеграцію в Європейський Союз та її структури, а тому важливо вивчити досвід першої у цьому процесі.

Зміна суспільно-політичного становища, унаслідок закінчення режиму Ф. Франко та запровадження й подальша розбудова демократичних засад функціонування держави та суспільства, безпосередньо зачепило освітню галузь Іспанії. Формування модерної системи освіти й її стовпа – історичної освіти розпочалося відразу після закінчення режиму Ф. Франко. Перші кроки у її розбудові, зроблені Союзом демократичного центру, що впродовж 1977-1982 рр. головував у країні. Але з 1982 по 2019 рр. керівництво належало Іспанській соціалістичній робітничій партії або Народній партії, які виступили ініціаторами змін в освіті. Однак, підвали модерної системи освіти заклала Іспанська соціалістична робітничка партія у законодавстві 1990-х рр. Після чого система освіти вступила у довготривалий процес витворення, змін, повернення до попередніх норм. Для української науки є цінним виявити, розробити, сформулювати наукові результати та піддати критиці досвід Королівства Іспанії.

Аналіз наукових публікацій з теми засвідчує, що відсутнє комплексне та узагальнене дослідження з проблеми. Існують лише окремі вивчені аспекти шкільної історичної освіти, а університетська історична освіта взагалі залишилася не досліджуваною.

Об'єктом дослідження є шкільна та університетська система освіти Іспанії у кінці ХХ – перші десятиліття ХХІ ст.

Предметом дослідження є зміни в історичній системі освіти, включаючи нормативно-правове оформлення і перетворення, а також вияв та аналіз її моделей на шкільному та університетському рівнях.

Хронологічні межі роботи охоплюють період з кінця ХХ – перші десятиліття ХХІ ст. Нижня межа дослідження торкається 1990 р., коли Іспанська соціалістична робітничка партія затвердила «Органічний закон 1/1990 від 3 жовтня про загальне планування освітньої системи», що заклав модерну систему освіти. Верхня межа охоплює перші десятиліття ХХІ ст.: для шкільної історичної освіти – 2022 р., коли було затверджено останні навчальні програми, а для університетської – 2023 р., що позначився ухваленням навчальних планів на 2023-2024 н.р.

Географічні межі роботи охоплюють адміністративно-територіальні кордони Королівства Іспанії.

Мета роботи – на підставі виявлених та опрацьованих джерел та наукової літератури дослідити генезу, розвиток та особливості формування шкільної й університетської історичної освіти в Іспанії.

Завдання роботи:

- з'ясувати стан вивчення теми дослідження, її джерельну базу;
- визначити структурно-функціональні сегменти шкільної та університетської системи освіти та процеси їхніх змін;
- висвітлити процес розбудови нормативно-правової бази шкільної та університетської системи історичної освіти;
- вияснити шкільну концепцію історичної освіти та її трансформації;
- проаналізувати шкільні підручники з історії, висвітлити їхні сутнісні компоненти;
- охарактеризувати сучасний стан надання історичної освіти в університетах.

Методологічні засади дослідження ґрунтуються на основоположних наукових принципах: історизму, об'єктивності, системності та всесторонності. Їх комплексне та системне застосування забезпечило науковий фундамент

роботи. Відмітимо, що принцип історизму відіграв важливу роль у висвітленні теми, спираючись на суспільно-політичне становище Іспанії після закінчення режиму Ф. Франко. Принцип об'єктивності дозволив уникнути перекручувань та підганяння отриманого знання під суб'єктивне бачення, а також посприяти дотримуватися висвітлення подій з різних поглядів й на основі аналізу джерел. Системний принцип дозволив сформувати цілісне уявлення про шкільну та університетську історичну освіту. Застосування принципу всесторонності дозволило провести комплексне дослідження історичної освіти, розглядаючи її в контексті впливу різноманітних факторів, таких як зміна керівництва країни, модифікація законодавства та еволюція концепції історичної освіти.

Автор не оминув спеціальні історичні методи: історико-генетичний, проблемно-хронологічний, синхронний, діахронний, періодизації, історико-порівняльний методи. Використання історико-генетичного методу дозволило виявити походження змін в Іспанії, що виникли внаслідок закінчення режиму Ф. Франко і трансформації суспільства та держави, що відобразилося й на освіті. За допомогою проблемно-хронологічного методу автору вдалося висвітлити систему освіти у хронологічній послідовності, а синхронний та діахронний методи дозволили вивчити одночасно та різночасово явища і події. Історично-порівняльний метод використовувався для висвітлення спільних та відмінних рис у предметі дослідження: вивчення нормативно-правової бази, структурно-функціональних змін освітньої системи. Метод періодизації дозволив виділити періоди формування, існування, модифікації системи освіти. Крім того, застосовувався метод термінологічного аналізу і метод операціоналізації понять, які входять до складу термінологічного принципу. Вони забезпечили роботу об'єктивним висвітленням понять і термінів, що використовувалися в системі освіти. Також дозволили доповнювати або сформувати зміст понять, які були включені у термінологічний апарат дослідження.

У процесі дослідження теми використовувалися різні загальнонаукові методи: аналізу та синтезу, критичного методу. Завдяки аналізу та синтезу

вдалося проаналізувати джерела, виділити сегменти системи історичної освіти. Метод синтезу допоміг виявити взаємозалежність між системою освіти й історичною освітою, а також висвітлити політику уряду у цих сферах. Критичний – забезпечив роботу верифікованими джерелами, що мали високий рівень достовірності.

Елементи наукової новизни дослідження полягають у наступному:

- здійснено комплексний аналіз історіографічного доробку та внесок науковців у вивчення теми, а також окреслено джерельну базу дослідження;
- розкрито зміни в нормативно-правовій базі шкільної та університетської системах освіти;
- окреслено правове підґрунтя функціонування шкільної та університетської історичної освіти;
- зроблено спробу охарактеризувати шкільні історичні моделі освіти, пропоновані Іспанською соціалістичною робітничою партією та Народною партією;
- охарактеризовано прикметні риси університетської історичної освіти.

Апробація результатів дослідження відбувалася під час обговорення магістерської роботи на засіданні кафедри всесвітньої історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, озвучування результатів дослідження на практичних заняттях з дисципліни «Теорія і методологія історії», виголошення доповіді у звітній науковій конференції студентів та магістрантів (Кам'янець-Подільський, 2023).

Публікації. Результати дослідження відображені у статтях: двох індивідуальних та одній в співавторстві. Перші дві включені до збірника «Наукові праці студентів історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка», друга до – «Проблеми дидактики історії: збірник наукових праць».

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати та висновки можуть бути використанні у реконструкції зарубіжного досвіду навчання та

вивчення історії, а також науково-педагогічними працівниками ЗВО при розробці лекцій; при підготовці студентами до семінарських занять з дисципліни «Зарубіжний досвіт навчання/викладання історії» чи інших методичних дисциплін, що торкаються питання навчання історії.

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження. Робота складається зі змісту, переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (66 позицій) та літератури (69 позицій). Загальний обсяг роботи складає 100 сторінок, з яких основний текст становить 82 сторінки.

ВИСНОВКИ

На підставі отриманих результатів дослідження зроблено такі загальні висновки:

1. Аналіз історіографічного доробку проблеми показав, що її вивчали вітчизняні та іспанські вчені, торкаючись різних аспектів питання. Встановлено, що обсяги їхніх напрацювань значно відрізнялися у з'ясуванні й висвітленні об'єкта та предмета дослідження.

Характерної рисою української історіографії було, те що її представники проявили інтерес до проблеми тільки на початку 2000-х рр. і першочергово вивчали систему освіти та її педагогічні аспекти. Причому доробок науковців репрезентований декількома видами робіт. Збільшення інтересу вітчизняних вчених зафіксований у 2009 – 2013 рр., про що свідчать опубліковані статті з проблеми. Починаючи з 2018 по 2021 рр. в українській науці з'явилися монографії, що розкрили шкільну систему освіти у європейському контексті, інколи, з використанням компаративного підходу та його порівняльно-історичного методу. Відзначимо, що вітчизняні науковці розкрили не тільки шкільну, але й університетську системи освіти. Проте вкрай обмеженими є напрацювання з шкільної історичної освіти, яка репрезентована декількома роботами. Також дослідниками не здійснювали вивчення університетської історичної освіти. Крім того, українські науковці недостатньо осмислювали вироблену систему освіти.

Інша ситуація спостерігалася в іспанській історіографії, освітня система постійно перебувала у полі зору науковців. Вони розкрили не тільки її педагогічні аспекти, але й шкільну історичну освіту: дослідили формування нормативно-правової бази; історіографічних засад писання підручників, їх аналіз; висвітлили регіональний вимір навчання історії; окреслили концепцію історичної освіти; вивчили підсумкове тестування. Проте не досліджували розвиток історичної освіти в університетах. Праці іспанських вивчених містили

висновки, оцінки, думки про сформовану історичну освіту. Підкреслимо, що обидві групи науковців не досліджували історичну університетську освіту, а тому ця проблема потребує вивчення: з'ясування законодавчих засад її організації та функціонування; висвітлення загальних рис (на яких рівнях здійснюється вивчення історії; тривалість навчання; перелік начальних програм та їх модифікацій; предметне (дисципліна) наповнення та їх статус (базова, обов'язкова, вибіркова дисципліна); виділення особливостей та спільних рис.

З'ясовано, що для дослідження існує належна джерельна база, яка репрезентована нормативно-правовими документами («Органічними законами» та «Королівськими указами»), навальними планами й програмами. Вони дозволили вивчити шкільну структуру системи освіти, освітні рівні, їх вікові межі, тривалість навчання, предметне наповнення та місце і роль історичних предметів в освітньому процесі, критерії оцінювання, педагогічні засади навчання. Також сформувані знання про концепцію історичної освіти на основі аналізу «Органічних законів» та «Королівських указів». Останні в достатній мірі розкрили тематику предметів та їх годинне навантаження.

Достатньо репрезентативною є джерельна база університетської системи освіти, що знайшла відображення в «Органічних законах» та навчальних планах. Вони розкрили ключові аспекти її організації та функціонування. Водночас, у процесі дослідження виникли труднощі: відсутність джерел, що розкрили історичну освіту в 2000 – 2010 рр., а тому ця хронологічна прогалина потребує додаткового вивчення.

2. З'ясовано, що «Органічні закони» (1990 – 2020 рр.) у різній мірі модифікували структурно-функціональні рівні. Так, точкові зміни спостерігалися в організації системи освіти, що поділялася на спеціальний та загальний режим. Видозмінення відбувалися у першому ніж у другому. Загальний режим включав дошкільну, початкову, середню освіту, вищу професійну освіту та університетську освіту. До того ж хронологічні межі початкової (6 – 12 років), середньої (12 – 16 років), «бакалавріату» (16 – 18 років) не зазнали змін у законодавстві.

Перемінний характер у шкільній системі освіти мала форма та механізми оцінювання досягнень учнів, яке варіювалося від досягнення цілей начального циклу до складання підсумкового тестування. Останню модель оцінювання запровадила НП у 2002 р. для «бакалавріату» і у 2013 р. – всіх рівнів освіти.

Структурно-функціональні зміни в університетській освіті у 2000-2023 рр. пов'язані з її інтеграцією до Європейського простору вищої освіти. Насамперед, торкнулися організації навчання: зміна національних ступенів на ступені Болонської системи.

3. Встановлено, що розбудова нормативно-правової бази шкільної та університетської системи освіти розпочалося в останні роки функціонування режиму Ф. Франко, але якісно новий етап у його розвитку стався із його смертю та крахом сформованої політичної системи. Це призвело до суспільно-політичних змін, які безпосередньо вплинули на освітню галузь.

Помітною рисою у формуванні нормативно-правової бази освітньої сфери стало залежність від політичних змін в країні. Упродовж 1982 – 2019 рр. політична боротьба розгорнулася між ІСРП та НП, які виступали ініціаторами проведення реформ. Таким чином, протягом останніх трьох десятиліть шкільна та університетська система освіти зазнала законодавчих змін: шість припали на першу («Органічний закон 1/1990», «Органічний закон 9/1995», «Органічний закон 10/2002», «Органічний закон 2/2006», «Органічний закон 8/2013», «Органічний закон 3/2020»), а три на другу («Органічний закон 6/2001», «Органічний закон 4/2007», «Органічний закон 2/2023»). Крім цього, видозмінення зазнали шкільні навчальні плани, що регулювали історичну освіту. Меншим динамізмом змін відзначалася університетська історична освіта.

4. Встановлено, що «Органічні закони» та «Королівські укази» (1991 – 1995 рр., 2006 – 2012 рр., 2022 р.) становили законодавчу базу історичної освіти, яку розробляли ІСРП та НП. Здійснене дослідження дає підстави виділити дві моделі історичної освіти, які сформували ІСРП та НП. Перша сформувала її основи в «Органічному законі 1/1990» та розвинула в

«Органічному законі 2/2006», «органічному законі 3/2020» і «Королівських указах». Вона виступила за вивчення соціального блоку у сфері історичного предмета та запровадження обов'язкових громадянознавчих курсів у початковій, обов'язковій середній школі, «бакалавріаті». Також створила сприятливі умови для вивчення історії автономної спільноти, дозволивши формувати навчальний план їхніми освітніми центрами.

НП виступила зі змінами в шкільній історичній освіті в «Органічному законі 10/2002», «Органічному законі 8/2013» та «Королівських указах» (2000 – 2004 рр., 2014 р.). Вона виключила соціальний блок з історичного предмета та запровадила обов'язковий релігієзнавчий і етично-ціннісний предмети на противагу громадянознавчому. Історія Іспанії висвітлювалася з вираженим унітарним характером формування країни. Крім цього, НП ліквідувала гнучкий (відкритий) навчальний план, що був запроваджений ІСРП.

Спільними рисами для обох партій було: запровадження та збереження принципу обов'язкового вивчення історії в початковій, обов'язковій середній школі та «бакалавріаті»; лінійне вивчення історії; об'єднання всесвітньої та національної історії в одному предметі (інколи блоці) разом з іншими науками (географією, соціологією, науками природничого циклу).

5. Виявлено, що підручники з історії займали центральне місце в навчальному процесі. Вони розроблялися на декількох історіографічних засадах: позитивіській парадигмі, методології школи «Анналів» та ін. тенденцій. Підручники тематично повторювали затверджений навчальний план. Проте деякі з них містили теми, присвячені автономній спільноті, що було нововведенням.

У змістовому наповненні підручники містили розділи, зображення, перелік термінів, текст, що розміщувався за хронологічною віссю, вправи для роботи з історичними документами, витягами із історіографічних праць та ін. додатковий матеріал.

6. Встановлено, що університетська система освіти зазнала законодавчих змін. Причому витоки цього процесу розпочалися із закінченням режиму

Ф. Франко та затвердженням Конституції 1978 р., яка закріпила індивідуальні права та свободи, а також принцип автономії для спільнот й університетів. І вже у 1983 р. затверджено «Закон про університетську реформу», який на законодавчому рівні запровадив автономію університетів, а подальші реформування «Органічний закон 6/2001», «Органічний закон 4/2007», «Органічний закон 2/2023» зберегли та розширили її. Крім того, вони зафіксували структурно-функціональні зміни, що торкалися розбудови структури університетів (визначення його одиниць, на які покладалися навчальні, академічні, адміністративні та управлінські функції), визначення керівництва та управління, організації навчання (тривалий процес переходу від національних до стандартів Болонської системи).

З'ясовано спільні та відмінні риси в організації та здійснення історичної освіти. Так, в 1990-2000 рр. існували уніфіковані ступені ліценціата з «Історії» та «Історії мистецтва», які надавали різноманітну освіту. Перша програма систематизовану історичну освіту, а друга – історію розвитку культурних періодів, без з'ясування історичних етапів. Крім цього, вони мали спільну практику в організації та запровадженні в навчальний процес основних дисциплін, їх поділ на національну (окремі університети й регіональній) та всесвітню історію, що вивчалось у лінійному (іноді концентричному) порядку. Обов'язковою умовою закінчення навчання стало проходження практики та написання дипломного проекту.

Модернізація історичної освіти зазнала у 2010-2023 рр. і була пов'язана з інтеграцією університетської системи до Європейського простору вищої освіти та запровадження ступенів Болонської системи. Це вплинуло й на історичну освіту: з'явилися ступені на бакалавраті, магістратурі та докторантурі, які різнилися однією від одної. Системну й базову підготовку надав перший ступінь, а другий і третій – підвищували кваліфікацію та розвивали наукові компетентності. Всі ступені повинні були пройти практику та написати й захистити дипломний проект.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА:

1. Навчальний план для спеціальності 014 Середня освіта (Історія) за освітньо-професійною програмою Середня освіта (Історія). *Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*. URL: https://drive.google.com/file/d/1jG8C2hLk13YPTfBy_dB5r_FPurjQ5LAX/view (дата звернення: 01.09.2023).
2. Навчальний план для спеціальності 032 Історія та археологія за освітньо-професійною програмою Історія. *Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*. URL: https://drive.google.com/file/d/1jG8C2hLk13YPTfBy_dB5r_FPurjQ5LAX/view (дата звернення: 01.09.2023).
3. Constitución Española. Cortes Generales. *Boletín Oficial del Estado*. 1978. № 311. P. 1-39.
4. Facultad de letras. *Universidad del País Vasco*. URL: <https://www.ehu.eus/documents/38530971/38590731/Facultad-Letras.pdf/a70d7881-7f0d-e64b-7911-5cfdda78e701?t=1674135857575> (дата звернення: 01.09.2023).
5. Grado en Historia del Arte. *Universidad de Salamanca*. URL: https://www.usal.es/files/grados/planes/planes_estudio_2015modify2010_ha_a_rte_con_caratula.pdf (дата звернення: 01.09.2023).
6. Grado en Historia. *Universidad de Salamanca*. URL: https://www.usal.es/files/grados/planes/planes_estudio2015mody2010_historia_con_caratula.pdf (дата звернення: 01.09.2023).

7. Grado en Historia. *Universidad de Salamanca*. URL: https://www.usal.es/files/grados/planes/planes_estudio2015mody2010_historia_con_caratula.pdf (дата звернення: 01.09.2023).
8. Historia. Grado Artes y Humanidades. *Universidad Complutense Madrid*. 2023. P. 1-4.
9. Historia. Grado Artes y Humanidades. *Universidad Complutense Madrid*. 2023. URL: <https://www.ucm.es/data/cont/docs/titulaciones/41.pdf> (дата звернення: 01.09.2023).
10. Ley 21/1976, de 14 de junio, sobre el Derecho de Asociación Política. *Boletín Oficial del Estado*. 1976. № 144. P. 11750-11752.
11. Ley Orgánica 1/1990, de 3 de octubre, de Ordenación General del Sistema Educativo. *Boletín Oficial del Estado*. 1990. № 238. P. 28927- 28942.
12. Ley Orgánica 10/2002, de 23 de diciembre, de Calidad de la Educación. *Boletín Oficial del Estado*. 2002. № 307. P. 45188-45220.
13. Ley Orgánica 11/1983, de 25 de agosto, de Reforma Universitaria. *Boletín Oficial del Estado*. 1983. № 209. P. 24034-24042.
14. Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. *Boletín Oficial del Estado*. 2006. № 106. P. 1-113.
15. Ley Orgánica 2/2023, de 22 de marzo, del Sistema Universitario. *Boletín Oficial del Estado*. 2023. № 70. P. 8-73.
16. Ley Orgánica 3/2020, de 29 de diciembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. *Boletín Oficial del Estado*. 2020. № 340. P. 122868-122953.
17. Ley Orgánica 4/2007, de 12 de abril, por la que se modifica la Ley Orgánica 6/2001, de 21 de diciembre, de Universidades. *Boletín Oficial del Estado*. 2007. № 89. P. 16241-16260.
18. Ley Orgánica 6/2001, de 21 de diciembre, de Universidades. *Boletín Oficial del Estado*. 2001. № 307. P. 49400-49425.
19. Ley Orgánica 8/1985, de 3 de julio, reguladora del Derecho a la Educación. *Boletín Oficial del Estado*. 1985. № 159. P. 21015-21022.

20. Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la mejora de la calidad educativa. *Boletín Oficial del Estado*. 2013. № 295. P. 1-64.

21. Ley Orgánica 9/1995, de 20 de noviembre, de la participación, la evaluación y el gobierno de los centros docentes. *Boletín Oficial del Estado*. 1995. № 278. P. 33651 - 33665.

22. Máster Universitario en Estudios Avanzados e Investigación en Historia (Sociedades, Poderes, Identidades). *Universidad de Salamanca*. URL: https://www.usal.es/files/master/planes/mu_est_av_e_invest_historia_plan_estudios.pdf (дата звернення: 01.09.2023).

23. Máster Universitario en Estudios Avanzados en Historia del Arte. *Universidad de Salamanca*. URL: https://www.usal.es/files/master/planes/mu_estud_avanz_ha_arte_plan_estudios_mod2.pdf (дата звернення: 01.09.2023).

24. Real Decreto 1006/1991, de 14 de junio, por el que se establecen las enseñanzas mínimas correspondientes a la Educación Primaria. *Boletín Oficial del Estado*. 1991. № 152. P. 21191-21193.

25. Real Decreto 1007/1991, de 14 de junio, por el que se establecen las enseñanzas mínimas correspondientes a la Educación Secundaria Obligatoria. *Boletín Oficial del Estado*. 1991. № 152. P. 21193-21195.

26. Real Decreto 1007/1991, de 14 de junio, por el que se establecen las enseñanzas mínimas correspondientes a la Educación Secundaria Obligatoria. *Boletín Oficial del Estado*. 1991. № 152: Suplemento. P. 34-77.

27. Real Decreto 1058/2015, de 20 de noviembre, por el que se regulan las características generales de las pruebas de la evaluación final de Educación Primaria establecida en la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. *Boletín Oficial del Estado*. 2015. № 285. P. 1-8.

28. Real Decreto 1105/2014, de 26 de diciembre, por el que se establece el currículo básico de la Educación Secundaria Obligatoria y del Bachillerato. *Boletín Oficial del Estado*. 2015. № 3. P. 169-546.

29. Real Decreto 115/2004, de 23 de enero, por el que se establece el currículo de la Educación Primaria. *Boletín Oficial del Estado*. 2004. Nº 33. P. 5359- 5391.

30. Real Decreto 116/2004, de 23 de enero, por el que se desarrolla la ordenación y se establece el currículo de la Educación Secundaria Obligatoria. *Boletín Oficial del Estado*. 2004. Nº 35. P. 5712-5791

31. Real Decreto 117/2004, de 23 de enero, por el que se desarrolla la ordenación y se establece el currículo del Bachillerato. *Boletín Oficial del Estado*. 2004. Nº 42. P. 7575-7662.

32. Real Decreto 1178/1992, de 2 de octubre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas del Bachillerato. *Boletín Oficial del Estado*. 1992. Nº 253. P. 35583-35585.

33. Real Decreto 1178/1992, de 2 de octubre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas del Bachillerato. *Boletín Oficial del Estado*. 1992. Nº 253: Suplemento. P. 5-62.

34. Real Decreto 1179/1992, de 2 de octubre, por el que se establece el currículo del Bachillerato. *Boletín Oficial del Estado*. 1992. Nº 253. P. 35585-35588.

35. Real Decreto 1179/1992, de 2 de octubre, por el que se establece el currículo del Bachillerato. *Boletín Oficial del Estado*. 1992. Nº 253: Suplemento. P. 65-126.

36. Real Decreto 126/2014, de 28 de febrero, por el que se establece el currículo básico de la Educación Primaria. *Boletín Oficial del Estado*. 2014. Nº 52. P. 19349-19420.

37. Real Decreto 1344/1991, de 6 de septiembre, por el que se establece el currículo de la Educación Primaria. *Boletín Oficial del Estado*. 1991. Nº 220: Suplemento. P. 3-38.

38. Real Decreto 1345/1991, de 6 de septiembre, por el que se establece el currículo de la Educación Secundaria Obligatoria. *Boletín Oficial del Estado*. 1991. Nº 220: Suplemento. P. 39-94.

39. Real Decreto 1345/1991, de 6 de septiembre, por el que se establece el currículo de la Educación Secundaria Obligatoria. *Boletín Oficial del Estado*. 1991. Nº 220. P. 30228-30231.

40. Real Decreto 1390/1995, de 4 de agosto, por el que se modifica y amplía el Real Decreto 1345/1991, de 6 de septiembre, por el que se establece el currículo de la Educación Secundaria Obligatoria. *Boletín Oficial del Estado*. 1995. Nº 224. 27983-28005.

41. Real Decreto 1393/2007, de 29 de octubre, por el que se establece la ordenación de las enseñanzas universitarias oficiales. *Boletín Oficial del Estado*. 2007. Nº 260. P. 1-28.

42. Real Decreto 1467/2007, de 2 de noviembre, por el que se establece la estructura del bachillerato y se fijan sus enseñanzas mínimas. *Boletín Oficial del Estado*. 2007. Nº 266. P. 45381-45477.

43. Real Decreto 1513/2006, de 7 de diciembre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas de la Educación primaria. *Boletín Oficial del Estado*. 2006. Nº 293. P. 43053-43102.

44. Real Decreto 157/2022, de 1 de marzo, por el que se establecen la ordenación y las enseñanzas mínimas de la Educación Primaria. *Boletín Oficial del Estado*. 2022. Nº 52. P. 24386-24504.

45. Real Decreto 1631/2006, de 29 de diciembre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas correspondientes a la Educación Secundaria Obligatoria. *Boletín Oficial del Estado*. 2007. Nº 5. P. 677-773.

46. Real Decreto 1700/1991, de 29 de noviembre, por el que se establece la estructura del Bachillerato. *Boletín Oficial del Estado*. 1991. Nº 288. P. 39061-39062.

47. Real Decreto 1741/2003, de 19 de diciembre, por el que se regula la prueba general de Bachillerato. *Boletín Oficial del Estado*. 2004. Nº 19. P. 2660-2663.

48. Real Decreto 181/2008, de 8 de febrero, de ordenación del diario oficial «Boletín Oficial del Estado». *Boletín Oficial del Estado*. 2008. Nº 37. P. 1-22.
49. Real Decreto 217/2022, de 29 de marzo, por el que se establece la ordenación y las enseñanzas mínimas de la Educación Secundaria Obligatoria. *Boletín Oficial del Estado*. Nº 76. 2022. P. 1-198.
50. Real Decreto 243/2022, de 5 de abril, por el que se establecen la ordenación y las enseñanzas mínimas del Bachillerato. *Boletín Oficial del Estado*. 2022. Nº 82. P. 1-325.
51. Real Decreto 310/2016, de 29 de julio, por el que se regulan las evaluaciones finales de Educación Secundaria Obligatoria y de Bachillerato. *Boletín Oficial del Estado*. 2016. Nº 183. P. 1-18.
52. Real Decreto 3473/2000, de 29 de diciembre, por el que se modifica el Real Decreto 1007/1991, de 14 de junio, por el que se establecen las enseñanzas mínimas correspondientes a la educación secundaria obligatoria». *Boletín Oficial del Estado*. 2001. Nº 14. P. 1810-1858.
53. Real Decreto 3474/2000, de 29 de diciembre, por el que se modifican el Real Decreto 1700/1991, de 29 de noviembre, por el que se establece la estructura del bachillerato, y el Real Decreto 1178/1992, de 2 de octubre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas del bachillerato. *Boletín Oficial del Estado*. 2001. Nº 14. P. 1858-1922.
54. Real Decreto 830/2003, de 27 de junio, por el que se establecen las enseñanzas comunes de la Educación Primaria. *Boletín Oficial del Estado*. 2003. Nº 157. P. 25443-25466.
55. Real Decreto 831/2003, de 27 de junio, por el que se establece la ordenación general y las enseñanzas comunes de la Educación Secundaria Obligatoria. *Boletín Oficial del Estado*. 2003. Nº 158. P. 25683-25743.
56. Real Decreto 832/2003, de 27 de junio, por el que se establece la ordenación general y las enseñanzas comunes del Bachillerato. *Boletín Oficial del Estado*. 2003. Nº 159. P. 26039-26100.

57. Real Decreto 894/1995, de 2 de junio, por el que se modifica y amplía el artículo 3 del Real Decreto 1007/1991, de 14 de junio, por el que se establecen las enseñanzas mínimas correspondientes a la Educación Secundaria obligatoria. *Boletín Oficial del Estado*. 1995. Nº 150. P. 19142-19143.

58. Real Decreto 937/2001, de 3 de agosto, por el que se modifica el Real Decreto 1345/1991, de 6 de septiembre, modificado por el Real Decreto 1390/1995, de 4 de agosto, por el que se establece el currículo de la Educación Secundaria Obligatoria. *Boletín Oficial del Estado*. 2001. Nº 215. P. 33733-33795.

59. Real Decreto 938/2001, de 3 de agosto, por el que se modifica el Real Decreto 1179/1992, de 2 de octubre, por el que se establece el currículo del Bachillerato. *Boletín Oficial del Estado*. 2001. Nº 215. P. 33795-33879.

60. Resolución de 17 de mayo de 1993, de la Universidad de Salamanca, por la que se publica el plan de estudios de Licenciado en Historia de la Facultad de Geografía e Historia de esta Universidad. *Boletín Oficial del Estado*. 1993. Nº 138. P. 17828-17840.

61. Resolución de 18 de mayo de 1993, de la Universidad Complutense de Madrid, por la que se publica el plan de estudios para la obtención del título oficial de Licenciado en Historia. *Boletín Oficial del Estado*. 1993. Nº 137. P. 17617-17619.

62. Resolución de 2 de septiembre de 1999, de la Universidad de Sevilla, por la que se ordena la publicación del plan de estudios conducente a la obtención del título de Licenciado en Historia, a impartir en la Facultad de Geografía e Historia. *Boletín Oficial del Estado*. 1999. Nº 227. P. 33953-33975.

63. Resolución de 20 de diciembre de 2010, de la Universidad de Sevilla, por la que se publica el plan de estudios de Graduado en Historia. *Boletín Oficial del Estado*. 2011. Nº 17. P. 6502- 6505.

64. Resolución de 3 de diciembre de 1993, de la Universidad del País Vasco, por la que se ordena la publicación de la homologación del plan de

estudios de la titulación de Licenciado en Historia, que se impartirá en la Facultad de Filología y Geografía e Historia, de esta Universidad. *Boletín Oficial del Estado*. 1993. № 301. P. 36171-36184.

65. Resolución de 30 de noviembre de 1993, de la Universidad, Autónoma de Barcelona, por la que se publica el Plan de Estudios conducente al título oficial de Licenciado en Historia. *Boletín Oficial del Estado*. 1993. № 24. P. 2389-2393.

66. Títol de Grau en Historia. *Universitat Autònoma de Barcelona*. URL: https://www.uab.cat/Document/949/666/Grau_Historia_versio_guia_2023.pdf (дата звернення: 01.09.2023).

ЛІТЕРАТУРА

Монографії:

67. Вища освіта різних країн світу : монографія / за наук. ред. О. І. Шапран. Переяслав: ФОП Домбровська Я. М., 2020. 488 с.

68. Овчарук О. В. Теорія і практика шкільної освіти для демократичного громадянства в країнах – членах Ради Європи : монографія. Київ : ПП «Видавництво «Фенікс», 2021. 400 с.

69. Постригач Н. О. Розвиток педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії (кінець ХХ – початок ХХІ століття): тенденції та перспективи : монографія. Київ; Тернопіль : Терно-граф, 2019. 424 с.

70. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник. Київський університет імені Бориса Грінченка. Рівне : Овід, 2012. 352 с.

71. Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США : монографія / А.П. Джурило, О.З. Глушко, О.І. Локшина та ін. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 192 с.

72. El Sistema Educativo Español. Año 2000 / Mercedes Muñoz-Repiso etc. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, 2000. 439 p.

Статті:

73. Боровець І., Єпіфанова О. Модернізація шкільної історичної освіти в сучасній Іспанії. Проблеми дидактики історії: збірник наукових праць / [редкол.: С. Копилов (голова, наук. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. Вип. 13: На пошану доктора історичних наук, професора Валерія Степанкова. С. 136-154.

74. Вітер О. В. Якість освіти як пріоритетний напрям освітньої політики уряду Іспанії. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 34. С. 107-111.

75. Войтко О. Особливості початкової освіти в Іспанії. *Початкова школа*. 2013. № 10. С. 52-55.

76. Домніч В. Г., Коловерова І. Г. Вища освіта в Україні та в країнах Європи: генезис та перспективи розвитку. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2013. № 48. С. 7-12.

77. Єпіфанова О. Особливості організації історичної освіти в Іспанії на рівні «бакалавріату» у 1990-х–2010-х рр. Наукові праці студентів історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / [редкол.: О.М. Федьков (гол.), О.Б. Комарніцький (відп. ред.), О.В. Віннічук та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2023. Вип. 20. Ч. 2. С.

78. Єпіфанова О. Формування законодавчої бази шкільної історичної освіти Іспанії протягом 90-х років ХХ ст. – перші десятиліття ХХІ ст. Наукові праці студентів історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / [редкол.: О.М. Федьков (гол.), О.Б. Комарніцький (відп. ред.), О.В. Віннічук та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2023. Вип. 20. Ч. 1. С. 142-147.

79. Кобилянська І. В. Організація системи освіти в Іспанії. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2011. № 4. С. 60-65.
80. Лавриченко Н. Сучасні моделі загальної середньої освіти в європейському вимірі. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2009. № 2. URL: <http://pps.udpu.edu.ua/article/view/17852/15582> (дата звернення: 28.08.2023).
81. Пінч М. Глобалізація освіти в Іспанії. *Вища школа*. 2001. № 2–3. С. 94–98.
82. Чума Б. П. Іспанська «війна за історію»: політика, історіографія та шкільна освіта. *Україна модерна*. Число 19: Як (не) писати підручники з історії. Київ: Критика, 2012. С. 63–88.
83. Юрченко М. Особливості функціонування сучасної шкільної освіти в Іспанії. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2011. № 3-4. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/poriv_ped_stydii/2011/2011_3_10.pdf (дата звернення: 18.05.2023).
84. Юрченко М. Розвиток шкільної освіти в Іспанії. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2010. № 3-4. С. 138-146.
85. Berengueras Pont M. M., Vera Mur J. M. Las leyes de educación en España en los últimos doscientos años. *Supervisión 21: revista de educación e inspección*. 2015. № 35. P. 1-23.
86. Egido Gálvez I. La política universitaria en la España democrática: logros y carencias después de treinta años. *Tendencias Pedagógicas*. 2006. Vol. 11. P. 207–222.
87. Espigado Tocino G., Cabrera Montoya B. Las leyes educativas de la democracia en España a examen (1980-2013). *Historia y Memoria de la Educación*. 2016. № 3. P. 7-14.
88. Espinosa V. F. History of education reforms in Spain. *Analele Universității din Craiova seria Istorie*. 2022. A. 27. № 1 (41). P. 7-23.

89. Evolución del sistema educativo Español. *Ministerio de Educación Cultura y Deporte*. 2004. P. 1-12.
90. Farrerons Vidal O. Evolución histórica de la universidad española. *Las TIC y la Ingeniería Gráfica*. 2016. P. 24-35.
91. Gómez Carrasco C. J., Rodríguez Pérez R. A., Miralles Martínez P. La enseñanza de la Historia en educación primaria y la construcción de una narrativa nacional. Un estudio sobre exámenes y libros de texto en España. *Perfiles educativos*. 2015. Vol. 37. Nº 150. P. 20-38.
92. López Facal R. La LOMCE y la competencia histórica. *Ayer: Revista De Historia Contemporánea*. 2014. Nº 94. P. 273-285.
93. Michavila F. ¿Hay demasiadas universidades en España? *Nueva revista*. Nº 151. P. 5-24.
94. Molina Puche S., Fernández-Rufete Navarro María. La enseñanza de la Historia en España: un largo camino hacia las competencias históricas. *Revista Andamio*. 2018. Vol. 5. Nº 1. P. 153-176.
95. Montero García M. La enseñanza de la historia de España en el País Vasco. *Ayer*. 1998. Nº 30. P. 171-182.
96. Montoya B. La obediencia de las reformas educativas a las políticas educativas internacionales. Breve historia de cómo se hace camino desde la Ley Orgánica General del Sistema Educativo (LOGSE) de 1990 a la Ley Orgánica de Mejora de la Calidad Educativa (LOMCE) de 2013. *Historia y Memoria de la Educación*. 2016. Nº 3. P. 171-195.
97. Navarro Medina E., Urquijo y Goitia J. P., Martínez Valcárcel N. El siglo XIX en los exámenes de Historia de España de bachillerato estudio de enunciados y contenidos. *Arbor: Ciencia, pensamiento y cultura*. 2011. Nº 749. P. 599-615.
98. Puellas Benítez M. Reflexiones sobre cuarenta años de educación en España o la irresistible seducción de las leyes. *Historia y Memoria de la Educación*. 2016. Nº 3. P. 15-44.

99. Regueiro P. D. La Ley Orgánica de Calidad de la Educación: análisis crítico de la nueva reforma educativa española. *Revista Electrónica de Investigación Educativa*. 2003. Vol. 5. № 1. P. 2-15.

100. Regueiro P. D. The Ley Orgánica de Calidad de la Educación: A Critical Analysis of the New Spanish Education Reform. Scielo. URL: https://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1607-40412003000100003 (дата звернення: 19.03.2023).

101. Requena A. T., Castaño F. F., Gentile A. Las reformas educativas en España desde la transición democrática. *Education Observatory*. 2016. P. 33-45.

102. Riquer Permanyer de R., Culla J. B. La enseñanza de la historia desde una perspectiva catalana. *Ayer*. 1998. № 30. P. 159-170.

103. Sáiz Serrano J. Pervivencias escolares de narrativa nacional española Reconquista, Reyes Católicos e Imperio en libros de texto de historia y en relatos de estudiantes. *Historia y Memoria de la Educación*. 2017. № 6. P. 165-201.

104. Sanchez-Ferrer L. From bureaucratic centralism to self-regulation: The reform of higher education in Spain. *West European Politics*. 1997. Vol. 20 (3). P. 164–184.

105. Valls Montés R. El currículum de historia en la enseñanza secundaria española (1846-2005): una aproximación historiográfica y didáctica. *Iber: Didáctica de las ciencias sociales, geografía e historia*. 2005. № 46. URL: https://www.researchgate.net/publication/39213277_El_curriculum_de_Historia_en_la_ensenanza_secundaria_espanola_1846-2005_una_aproximacion_historiografica_y_didactica (дата звернення: 03.10.2023).

106. Viñao A. La Ley Orgánica de Mejora de la Calidad Educativa (LOMCE) de 2013: ¿una reforma más? *Historia y Memoria de la Educación*. 2016. № 3. P. 137-170.

107. Kennedy P. The Spanish Socialist Workers' Party: continuity, innovation and renewal. *In Search of Social Democracy: Responses to Crisis and Modernisation*. 2009. P. 93-111.

Автореферати дисертацій, дисертації та рецензії:

108. Домніч В. Г. Традиції виховання в народній педагогіці Іспанії : дис... канд. пед. Наук : 13.00.01 / Київський національний лінгвістичний ун-т. Київ, 2001. 194 арк.

109. Fernández Sánchez A. La enseñanza de la historia a través de los textos escolares (1975-2000): historiografía, metodología y formación de identidades : tesis doctorales para optar al grado de doctor / Universidad Complutense de Madrid. Madrid, 2016. 478 p.

110. Gómez Contreras J. M. La enseñanza de la Historia a través de los textos escolares (2000-2015): historiografía, metodología y formación de identidades : tesis doctorales para optar al grado de doctor / Universidad Autónoma de Madrid. Madrid, 2019. 592 p.

111. Pérez García A. La historia de España en el bachillerato: referentes del currículo en el desarrollo de la asignatura : tesis doctorales para optar al grado de doctor / Universidad de Las Palmas de Gran Canaria. Las Palmas de Gran Canaria, 2008. 778 p.

Довідкова література

(словники, енциклопедії, довідники, тощо):

112. Іспано-український словник. Українсько-іспанський словник: близько 100000 слів. / за ред. В.І. Ребрик. Вид. 2-ге. Київ., 2013. 863 с.

113. Іспансько-український словник. Українсько-іспанський словник: 230 000 + 210 000: два в одному томі: 440000 од. / за ред. В. Бусела. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2013. 1136 с.

114. Diccionario de la lengua española. *Real Academia Española*. URL: <https://dle.rae.es/> (дата звернення: 01.09.2023).

Підручники й посібники:

115. Василюк А. Сучасні освітні системи : Посіб. з порівняльної педагогіки для самостійної роботи студентів. Ніжин : Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2002. 139 с.

116. Грабченко А. І., Федорович В. О., Гаращенко Я. М. Методи наукових досліджень: Навч. посібник. Харків : НТУ «ХП», 2009. 142 с.

117. Каламбет С. В. Методолія наукових досліджень: Навч. посіб. Дніпропетровськ : Вид-во Маковецький, 2015. 191 с.

118. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: СНАУ, 2020. 220 с.

Електронні ресурси:

119. ¿Cuáles son las principales diferencias entre las Leyes Orgánicas y las Leyes Ordinarias? *Administrativando*. URL: <https://administrativando.es/diferencia-entre-ley-organica-y-ley-ordinaria/> (дата звернення: 05.11.2023).

120. Benítez-Amado A. Apuntes históricos de los procesos de reforma universitaria en España. *Universidad*. 2022. URL: <https://www.universidadsi.es/pasado-y-presente-de-la-reforma-universitaria/> (дата звернення: 16.10.2023).

121. Benítez-Amado A. LOSU: una reforma universitaria que no ilusiona. *Universidad*. 2023. URL: <https://www.universidadsi.es/losu-una-reforma-universitaria-que-no-ilusiona/> (дата звернення: 16.10.2023).

122. El origen del B.O.E. En clase. URL: <https://oculimundienclase.blogspot.com/search?q=%28%C2%ABBolet%C3%ADn+Oficial+del+Estado%C2%BB> (дата звернення: 05.11.2023).

123. El sistema educativo. *Universidad de Jaén*. P. 1-38. URL: http://www4.ujaen.es/~lalmazan/documentos/musmagtema_3.pdf (дата звернення: 19.03.2023).

124. El sistema universitario español. *Ministerio de educación y formación profesional*. 2023. URL: <https://www.educacionyfp.gob.es/italia/dam/jcr:b53864d2-65a3-4526-abf4-61ef02f5be34/el-sistema-universitario-espa-ol2.pdf> (дата звернення: 03.10.2023).
125. Las universidades españolas. *Servicio Español para la internacionalización de la Educación*. 2023. URL: <http://www.sepie.es/internacionalizacion/que-estudiar.html> (дата звернення: 03.10.2023).
126. Leyes orgánicas. *Enciclopedia jurídica*. URL: <http://www.encyclopedia-juridica.com/inicio-encyclopedia-diccionario-juridico.html> (дата звернення: 05.11.2023).
127. Nuevo Bachillerato: Polémica por el estudio de toda la historia de España en un curso. *Ultima hora*. 2022. URL: <https://www.ultimahora.es/noticias/nacional/2022/04/05/1718755/nuevo-bachillerato-polemica-por-estudio-toda-historia-espana-curso.html> (дата звернення: 17.11.2023).
128. Nuevo Bachillerato: Polémica por el estudio de toda la historia de España en un curso. *Ultima hora*. 2023. URL: <https://www.ultimahora.es/noticias/nacional/2022/04/05/1718755/nuevo-bachillerato-polemica-por-estudio-toda-historia-espana-curso.html> (дата звернення: 17.11.2023).
129. Real Decreto. *Conceptosjuridicos*. URL: <https://www.conceptosjuridicos.com/real-decreto/> (дата звернення: 01.04.2023).
130. Toledo-Lara G. E. De Bolonia a España: constataciones y consideraciones sobre la reforma universitaria. *Uni-Pluriversidad*. 2019. № 19 (1). URL: <https://revistas.udea.edu.co/index.php/unip/article/view/21956/20795322#toc> (дата звернення: 05.11.2023).

131. Universidad Complutense Madrid. 2023. URL: <https://www.ucm.es/> (дата звернення: 01.09.2023).
132. Universidad de Salamanca. 2023. URL: <https://www.usal.es/> (дата звернення: 01.09.2023).
133. Universidad de Sevilla. 2023 URL: <https://www.us.es/> (дата звернення: 01.09.2023).
134. Universidad del País Vasco (Euskal Herriko Unibertsitatea). 2023 URL: <https://www.ehu.eus/en/en-home> (дата звернення: 01.09.2023).
135. Universitat Autònoma de Barcelona. 2023 URL: <https://www.uab.cat/web/universitat-autonoma-de-barcelona-1345467954409.html> (дата звернення: 01.09.2023).
136. Popular Party. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/Popular-Party-Spain> (дата звернення: 01.04.2023).